

ABOLIREA CALIFATULUI CAUZĂ A EXTREMISMULUI DIN ORIENTUL MIJLOCIU

Bogdan Sebastian FILIPESCU

**Facultatea de Științe Socio-Umane, Departamentul de Științe Politice, Relații
Internaționale și Studii Europene**

**Masterat: Diplomația Apărării
Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu**

Abstract: *Almost a century after the caliphate was abolished in Istanbul, the Middle East is rife with radical religious conflict. While there have been great advances in state building and development, they gravely wounded religious sensibilities and at the same time removed or weakened the very authorities that could moderate or lead religion in a more responsible manner. The absence of a centralized, widely authoritative, and relatively enlightened locus of religious authority leaves a community of around 1.4 billion people, one fifth of the world's population, adrift and vulnerable. This is not merely a religious matter for adherents of that faith, but a matter of regional and global stability and security. People realised that, the religious learning and leadership of the community requires strategic attention. While building centers for science and technology and investing in infrastructure, economic development, and trade is important, it might be equally—or even more—important to invest in the future of religious education and leadership.*

Keywords: religious education, vulnerability, international implications, strategies, science centers

Avantajele aduse de secolul '20 în Orientul Mijlociu, în sensul dezvoltării instituționale și economice, au avut ca efect evidențierea unor sensibilități religioase .

Nu trebuie să mire faptul că, în prezent regiunea este marcată de dezechilibre produse de reacții de natură religioasă. După aproape un secol de când Mustafa Kemal Atatürk a abolit califatul din Istanbul și la șase decenii de când Gamal Abdel Nasser și Partidul Ba'ath Party a condus o revoluție naționalistă în Egipt și lumea arabă, Orientul Mijlociu este în plin conflict religios, având în centru un califat care cuprinde teritoriile din Siria și Irak.

S-a dovedit în acest fel, că, progresele mari făcute în direcția constituirii și dezvoltării statului, au condus la apariția unor sensibilități religioase, concomitent cu eliminarea și slăbirea autorităților care ar fi putut modera religiile într-un mod mai responsabil.

Drept urmare, asistăm în regiune la o reacție religioasă feroce și dezechilibrată. Este oarecum greu de înțeles, cum o tradiție religioasă care timp de un mileniu a fost un “refugiu

global pentru pluralism, toleranță, și moderație, a fost subminată de intoleranță, brutalitate, și decapitări”¹.

Starea conflictuală din Orientul Mijlociu, războiul Civil sirian, acțiunile statului islamic (ISIS) autodeclarat califat, constituie un subiect de importanță majoră, care suscită interesul opiniei publice, dat fiind faptul că evoluția evenimentelor în zonă, tinde să aibă mari influențe la nivel mondial.

Principalul oponent, și cel mai înfricoșător element de teroare din zonă este organizația sunnită Statul Islamic din Irak și Siria (ISIS) care a anunțat reînființarea, statul musulman mondial abolit în 1924 de naționalistul turc Kemal Atatürk, părintele Turciei moderne.

Un consiliul al mișcării l-a ales pe Abu Bakr al Baghdadi, teroristul-șef al ISIS (fosta ISIL), în funcția de „calif al musulmanilor”, adică de succesor al profetului Mahomed, a hotărât schimbarea denumirii în „Statul Islamic” și a cerut tuturor mișcărilor islamiste să îi recunoască primatul².

Califatul, este forma de guvernământ islamică, care reprezintă unitatea politică și religioasă a lumii musulmane, are ca lider Califul, liderul politic al comunității musulmane care este considerat „succesorul”, „locțiitorul” profetului Muhammad. În tradiția sunnită el este un membru al tribului Quraysh, iar în cea șiiită este un Imam descendent al lui Ahlul Bayt. Perioada califatului, dacă putem spune oficial, se întinde între anii 632-1924. În acest timp funcția califală a fost ocupată de dinastii precum umayyazii, abbasizii și otomanii³. Sfârșitul Califatului se datorează lui Mustafa Kemal Atatürk, care a adus cele mai importante reforme ce au permis națiunii turce să-și exercite suveranitatea populară prin intermediul democrației reprezentative. Aceasta a implicat dizolvarea a două instituții care guvernau suveranitatea populară până atunci: Dinastia Otomană (1 noiembrie 1922) și Califatul (3 martie 1924). După desființarea califatului, pentru musulmanii radicaliști, a rămas ca un deziderat reînființarea acestuia. Îndeplinirea acestui deziderat a venit odată cu apariția ISIL transformată ulterior în ISIS, organizație teroristă, a cărei ascensiune de rapidă, i-a dat posibilitatea de a controla teritoriile și de a-și înființa propriul califat.

În numele ISIS luptă peste 10.000 de islamiști, dedicați în totalitate campaniei proprii de purificare religioasă, și care dau dovadă de o cruzime ieșită din comun. Grupări și triburi irakiene de confesiune religioasă musulmană sunnită, nemulțumite de guvernarea sectară a premierului irakian șiiit Nuri Al Maliki, precum și foști combatanți din Baas, partidul lui Saddam Hussein, s-au alăturat drapelului negru al jihadului al-rama⁴.

Drapelul negru (al-rama) își are rădăcinile în chiar începutul Islamului. A fost steagul de luptă al Profetului Mahomed, purtat de mulți dintre însoțitorii lui, inclusiv de către nepotul său

¹ Paul Salem, *The Caliph's Revenge*, Middle East Institute, 9 septembrie 2015 la <http://www.mei.edu/content/article/caliphs-reveng> septembrie 2015, (accesat la 16 ianuarie 2016).

² Vlad M., *Jihadistan (1): Califatul SIIL din Orientul Mijlociu*, 30 iunie 2014, pe <http://inlinie dreapta.net/jihadistan-1-califatul-siil/>, (accesat la 30 octombrie 2015).

³ Roxana Gheorghe, *Să cunoaștem țările arabe -Califatul*, <http://www.e-scoala.ro/arabic/califatul.html>, (accesat la 5 ianuarie 2016).

⁴ Vlad M., *Jihadistan (1): Califatul SIIL din Orientul Mijlociu*, 30 iunie 2014, pe <http://inlinedreapta.net/jihadistan-1-califatul-siil/>, (accesat la 30 octombrie 2015).

Ali ibn Abi Talib. Steagul a redevenit foarte cunoscut în secolul al 8-lea când a fost folosit de liderul revoluției Abbaside, Abu Muslim, care a condus o revoltă împotriva clanului Umayyad și a Califatului. De atunci, imaginea drapelului negru a fost folosită ca simbol al revoltei și luptei (adică jihad) religioase, iar în credința șiiită drapelul negru este legat de așteptările privind viața de apoi.

În mișcarea islamistă contemporană steagul negru este utilizat pentru a simboliza atât jihadul ofensiv, cât și pe susținătorii restabilirii Califatului islamic¹.

Nu mai este un secret faptul că, odată izbucnit conflictul, au apărut și susținătorii diferitelor părți implicate, care și-au alimentat cu arme și bani favoriții. Încă de la început, regimul Bashar al Assad, reprezentant al laturii șiiite a islamului, a dispus de susținerea ferventă a Iranului, evident și acesta de orientare șiiită, între cele două regimuri existând încă din anul 2006 un acord militar în baza căruia ar trebui să se ajute reciproc.

Susținerea este mai mult decât evidentă, dat fiind faptul că Teheranul consideră Siria ca fiind a “35-a regiune iraniană”.²

Al doilea susținător al regimului Assad s-a dovedit a fi Hezbolahul libanez, tot de origine șiiită oponent fervent al Israelului.

O astfel de alianță, alături de venirea la putere în Irak a șiiților, constituie premisele apariției unui așa zis "arc șiiit"³, situație defavorabilă țărilor sunnite.

Se impune a se atrage atenția asupra faptului că, familia al-Assad este de origine alauită, sectă a šiismului, conduce Siria de aproximativ patruzeci de ani.

De remarcat este faptul că, Siria, este preponderent musulmană (75%), din care aproximativ 10% de orientare șiiită. Șiiții s-au impus în regiune urmare a revoluției islamice iraniene (1979), sprijinită la acel moment doar de Siria.

Toate aceste aspecte indică faptul că, chiar dacă a luat o turnură care implică interese economice și geostrategice, la baza conflictului sirian stă lupta dintre latura șiiită și sunnită a islamismului.

Oricum, este evident faptul că, principalul aspect care a condus la această manifestare accentuat extremistă este proasta interpretare a textelor religioase, pe fondul unei slabe pregătiri în domeniu și a absenței unei autorități care să controleze aceste aspecte.

În cadrul unei cărți recent publicate, numită „Paradoxul Eliberării: Revoluții seculare și Contrarevoluții religioase”, filosoful politic american Michael Walzer analizează cazurile din Algeria, India, și Israel.

Acesta arată că în toate țările, revoluționarii au crezut că istoria este un proces liniar în favoarea, științei, dreptății și naționalismului, și că religia a fost parte dintr-un trecut superstițios.

Dar în toate cele trei țări, mișcări religioase radicale au crescut, „manifestând într-un mod mult mai virulent identitatea religioasă, și valorile imperativele din trecutul contestat”¹.

¹ *Ibidem.*

² Vlad Damian, *Siria, scena confruntării dintre suniți și șiiți*, “RFI” 29 august 2013, pe <http://www.rfi.ro/politic-70442-siria-scena-confruntarii-dintre-suni-i-i-ii-i>, (accesat la 25 octombrie 2015).

³ *Ibidem.*

Această concluzie poate fi cu ușurință extinsă și asupra situației actuale din Egipt, Siria, Irak , Iran, și o oarecare măsură și Turcia.

Nu se poate susține că, revoluția seculară a dat greș atâta timp cât instituțiile lor și cultura politică sunt încă prezente, dar au dat greș sub aspectul ignorării aspectului religios.

Este o certitudine faptul că acțiunile revoluției au agravat aspectele religioase, dând naștere unor impulsuri de extremism religios.

Eminentul romancier de origine francezo-libaneză Amin Maalouf², a preluat această temă în cartea sa „Dezordinea lumii: Stabilirea unui nou curs pentru secolul douăzeci și unu.” Deși secularist convins, cu origini creștin libaneze, acesta evidențiază efectele grave a supra civilizației după declinul califatului Abbasid, încheiat în secolul al XIII-lea și riscurile inerente ale absenței unei autorități religioase recunoscute de marea masă a Islamului.

Referitor la acest subiect, el face o comparație cu rolul papalității în lumea catolică, care de-a lungul timpului, și în ciuda suișurilor și coborâșurilor, ajunsă în final să se limiteze la nivelul unui cartier din Roma, papalitatea a rezistat și a jucat un rol important în evoluția vestică.

Prin menținerea autorității religioase, cel puțin la nivelul populației catolice, a fost un punct de referință constant, deși foarte conservator, în fața radicalilor religioși, cum ar fi Savonarola călugărul Florentin din secolul al XV-lea și alții, care au pretins propria autoritate de a interpreta și dirija religia.

În același timp, au existat o serie de radicali, care au dorit să se folosească de autoritatea religioasă pentru a dobândi autoritate politică, care au menținut regulile jocului și balanța între religie și autoritățile vremurilor.

Vaticanul și rețeaua sa de instituții din Europa, a reprezentat un depozit vast de cărți, biblioteci, sursă de informare și cercetare.

Deși uneori a dat greș, descoperirile răsunătoare ale lui Galileo Galilei sau Copernicus, au reprezentat o adevărată acumulare de cunoaștere, legitimând știința și cunoașterea în cadrul unei gândiri și instituții religioase și a protejat adevăratele comori ale cunoașterii și culturii de vicisitudinile vremii, război și distrugere.

Deși Vaticanului i-a luat zeci de ani, uneori chiar secole, să accepte idei sau valori noi, a reușit să dezvolte gândirea religioasă, acceptând treptat schimbarea și găsind o cale pentru a face o religie veche să înglobeze evoluția civilizației umane.

¹ Paul Salem, *The Caliph's Revenge*, Middle East Institute”, 9 septembrie 2015 la http://www.mei.edu/content/article/caliphs-reveng_septembrie_2015, (accesat la 16 ianuarie 2016).

² Scriitor născut în 1949 la Beirut, a petrecut primii ani copilăriei în Egipt, și începând cu 1976 trăit în Franța. După ce a finalizat studiile economice și sociologice, s-a alăturat cotidianului libanez An-Nahar, pentru care a călătorit, în diverse părți ale lumii relatând despre evenimentele momentului. Războiul din Liban l-a determinat să emigreze în Liban s-a stabilit în Paris unde a lucrat ca jurnalist, continuând să călătorească. A devenit editor al ediției internaționale a An-Nahar, și apoi editor șef al săptămânalului Jeune Afrique. Ulterior s-a dedicat literaturii, cărțile sale fiind traduse în mai mult de 40 de limbi.

Pentru șase secole, capitalele musulmane, Damascul și ulterior în Bagdadul, au influențat evoluția civilizației din punct de vedere al gândirii și al științei, perioadă ce a fost urmată de o stagnare, de șase secole, după invazia mongolă de la mijlocul secolului al XIII-lea.

Ridicarea vestului și cucerirea pământurilor musulmane în secolele XVIII și XIX, au adus o perioadă de derivă și stagnare.

Așa cum s-a întâmplat și în alte religii, și în islam au fost de-a lungul timpului o serie de interpretări diferite a textelor sfinte (Coran și Hadith)¹, din partea diferitor tipuri de gânditori, care în timp au produs un așa zis mozaic de școli de gândire, tradiții, soluții de adaptare la realitățile vieții specifice vremurilor în care au trăit. În contrapondere, a existat o școală radical-raționalistă la Bagdad (Mutazila), mult înainte de Toma d’Aquino².

Pentru câțiva ani, în jurul secolului douăzeci, marele muftiu al Egiptului, și o figură de reper a al-Azhar University, Imam Muhammad Abduh³, a predicat importanța dreptății, a echității umane, a liberului arbitru, ca instrumente de progres date de Dumnezeu, criticând interpretarea textuală, strictă, și învechită a islamului.

Este perioada în care a apărut un curent de gândire modernizator, susținut de figuri de prestigiu ale lumii musulmane, care au încercat armonizarea Coranului cu științele moderne.

În afară de Muhammad Abduh, se remarcă în acea perioadă și Rashid Rida⁴, care a susținut chiar și faptul că teoriile Darwiniste nu ar fi incompatibile cu credința și că vaza acestor teorii s-ar găsi și în Coran, că reprezentarea omului în artă nu ar pune probleme doctrinare atâta timp cât prin asta nu se urmărește venerația religioasă.

Comparând acest gen de gândire, cu extremismul unor grupări din ziua de azi, este aproape de necrezut, cu atât mai mult cu cât, cei care susțineau acestea făceau parte din intelectualitatea arabă a vremii, având poziții semnificative în universitatea Al-Azhar din Cairo, punct de referință al gândirii islamice.

Cu toate acestea, curentul s-a stins în a doua jumătate a secolului 20, gândirea islamică fiind orientată treptat către tradiționalism, bazat pe o interpretare îngustă a textelor sacre, și pe o încercare de a uniformiza imensa diversitate de practici și atitudini, punându-le într-un canon puritan decretat ca “singura și adevărata credință”⁵.

Nu se pune problema de a deplânge dispariția unor instituții de succes din istoria islamului, dar absența unei autorități centralizate, lasă o comunitate de aproape 1,4 miliarde de persoane, o cincime din populația lumii, în derivă și vulnerabilitate.

¹ Sorin Ionita, *Cum să citim coranul: mic îndrumar pentru bunii musulmani*, 20 ianuarie 2015 la <http://www.contributors.ro/cultura/cum-sa-citim-coranul/>, (accesat la 9 ianuarie 2015).

² *Ibidem*.

³ Muhammad 'Abduh, jurist islamic egiptean, savant religios și reformator liberal, considerat ca fiind una dintre figurile-cheie ale fondării modernismului islamic, numit și neo-Mu'tazilism după școală islamică medievală de teologie bazată pe raționalism, Mu'tazila.

⁴ Reformator islamic timpurii, ale cărui idei au influențat mai târziu gânditorii islamisti ai secolului 20, a fost unul dintre cei mai influenți și savanți controversați ai generației sale fiind a fost profund influențat de Mișcarea timpurie Salafi și mișcarea pentru modernism islamică fondată în Cairo de Muhammad Abduh.

⁵ *Ibidem*.

Aceasta nu mai reprezintă doar o problemă de natură religioasă, pentru adepții credinței, ci o chestiune de stabilitate și securitate regională și globală.

Ar fi poate punctul de pornire al studierii avantajelor și dezavantajelor revitalizării unei forme papale moderne de califat, proiect care ar putea fi de neimaginat în lumea musulmană .

Ar putea exista totuși posibilitatea de a gândi construirea uneia sau a mai multor locații de educație și autoritate islamică moderată.

Țările din golf, au cheltuit, pe bună dreptate, miliarde de dolari pentru a dezvolta instituții de învățământ superior, ultima fiind Universitatea de Știință și Tehnologie “Regele Abdullah”.

Acesta beneficiază de dotări de 20 de miliarde de dolari, ceea ce o face a treia dintre cele mai bogate universități din lume, după Harvard și Yale, în timp ce Universitatea Al-Azhar și alte centre de învățare religioasă moderată din Egipt, Tunisia, Maroc, sunt în stare foarte proastă.

Toate aceste aspecte evidențiază faptul că, educația religioasă și conducerea comunităților necesită o atenție strategică.

În timp ce investițiile în centre pentru știință și tehnologie și investițiile în infrastructură și dezvoltare economică și comercială au importanța lor, la fel de importantă, poate chiar mai importantă este investiția în educare și conducere religioasă.

Poate al –Azhar ar trebui reinventat și transformat într-un centru cheie al educației religioase, așa cum a fost odată, dar dezvoltat în așa fel încât să fie un centru serios de cercetare în științe umane și științe naturale, sau poate ar trebui găsite alte soluții și viziuni pentru a face lucrurile să meargă mai departe.

În orice caz, golul și vulnerabilitatea lăsate de abolirea califatului și subminarea instituțiilor religioase tradiționale și moderate a dat naștere, la nivel mondial, la amenințări și provocări care nu mai pot fi ignorate.

Bibliografie

1. Paul Salem, *The Caliph's Revenge,*” Middle East Institute”, 9 septembrie 2015 la http://www.mei.edu/content/article/cali_phs-reveng, septembrie 2015, (accesat la 16 ianuarie 2016).
2. Vlad M., *Jihadistan (1): Califatul SIIL din Orientul Mijlociu*, 30 iunie 2014, pe http://inliniedreapta.net/jihadistan-1-cali_fatul-siil/, (accesat la 30 octomrie 2015).
3. Roxana Gheorghe: *Să cunoaștem țările arabe - Califatul*, <http://www.e-scoala.ro/arabic/califatul.html>, (accesat la 5 ianuarie 2016).
4. Vlad M., *Jihadistan (1): Califatul SIIL din Orientul Mijlociu*, 30 iunie 2014, pe http://inliniedreapta.net/jihadistan-1-cali_fatul-siil/, (accesat la 30 octomrie 2015).
5. Vlad Damian: *Siria, scena confruntării dintre suniți și șiiți*, “RFI” 29 august 2013, pe <http://www.rfi.ro/politic-70442-siria-scena-confrunt-rii-dintre-suni-i-i-ii-i>, (accesat la 25 octombrie 2015).

6. Paul Salem, *The Caliph's Revenge*, Middle East Institute”, 9 septembrie 2025 la http://www.mei.edu/content/article/cali_phs-reveng, septembrie 2015, (accesat la 16 ianuarie 2016).

Sorin Ioniță, *Cum sa citim coranul: mic îndrumar pentru bunii musulmani*, 20 ianuarie 2015 la <http://www.contributors.ro/cultura/cum-sa-citim-coranul/>, (accesat la 9 ianuarie 2015).